

BUTTI DE LIMA, P, *Platao: Uma Poética para a Filosofia*, Sao Paulo 2004.

L'edició que ressenyem presenta en llengua portuguesa l'anterior obra de l'autor, apareguda amb el títol de *Platone: Esercizi di filosofia per il giovane Teeteto* (Venècia, 2002). L'autor, especialista en història del pensament polític clàssic, ens era ja conegut per diverses publicacions a revistes -*Quaderni Urbinati di Cultura Classica i Rhetorica*, p.e.- i per la seua monografia *L'inchiesta e la prova* (Torí, 1996). A diferència, però, d'aquest darrer títol, el que ara ens ocupa aborda més que més qüestions de caire estrictament filosòfic, per la qual cosa aquestes ratlles no podran fer-ne sinó una crítica parcial per la nostra incompetència.

La recerca de Butti està centrada en Plató, però no rebutja de contrastar també textos d'Aristòtil. Argument bàsic de l'autor és el de l'existència d'un discurs prefilosòfic sobre la saviesa i sobre la figura del savi. El diàleg platònic dedicat a la qüestió del coneixement, el *Teetet*, ocupa en aquest aspecte una posició de pivot. Particularment interessant és la reflexió de l'autor a propòsit del gènere a què pertany aquest text. Si el diàleg platònic ja de per si constitueix un cas especial de gènere, el *Teetet* seria una mena de diàleg narrat o de narració dialogada (pàg. 12). I no s'acaben aquí les reflexions de caire filològic o literari que hem de recollir a la nostra ressenya: Butti, que no perd ocasió per emfasitzar la vessant narrativa dels textos platònics, remarca l'escassa utilitat de certes teories de Bakhtin quan s'apliquen a la Grècia antiga (pàg. 17), fa veure la relació entre aquest discurs platònic i els gèneres de la biografia, l'autobiografia i la novel·la (pàg. 24), reivindica novament els valors narratius dels textos socràtics (pp. 81, 91,) assenyala com l'essència del discurs filosòfic és en ella mateixa contrària als usos retòrics i als recursos estètics propis de l'àgora -o el simposi i la festa- (pp. 97, 162, 165), para compte en la importància de tradicions narratives com la dels contes de les ancianes i les dides (pàg. 134). En definitiva, un seguit de consideracions, totes elles ben fonamentades i integrades dins una prosa entenedora i suggestiva, que fan d'aquest volum una referència de gran interès per als estudiosos de la literatura socràtica i de la prosa en general.

Té tota la raó l'autor en rastrejar l'herència, perfectament distingible a autors molt allunyats de la Grècia arcaica com ara Plutarc o Demetri de Fàleron, de la tradició gnomològica sobre els set savis, una eina indestriable del debat ideològic que fa de frontissa i

desllorador del món dels llinatges aristocràtics, amb els seus reis i tirans, al de les ciutats-estats. La juxtaposició de dos discursos, el del savi arcaic i el del sofista (pàg. 33) implica un exercici diacrònic que a voltes trobem a faltar entre els historiadors de la filosofia. Certament, la integració dins el discurs platònic de fórmules ideològiques manllevades a la tradició no suposa un plus de conservadorisme, en el sentit que les idees heretades continguin posicions menys avançades que les modernes. Per exemple, l'afirmació que per a Plató no és possible cap mena de comunicació entre senyor(s) i esclau(s) (pàg. 80) deriva de l'actitud del flòsof sobre l'organització d'una comunitat, no pas d'un prejudici propi de la Grècia arcaica. La cura amb què Butti situa el pensament platònic dins un ben determinat context històric i ideològic, on el corpus aristotèlic funciona com a oportunitat referent, permet de copsar com d'unides varen estar sempre la teoria retòrica grega i la pràctica política (105-110).

No sabriem dir si l'encertem en assenyalar el que al nostre parer són determinades mancances del text. Per exemple, sobta que no es faci cap esment de Gòrgies i de la seua teoria retòrica, basada en l'art de complaure l'oient. Quan l'autor tracta de les interferències produïdes per l'agitació de la multitud, que pot arribar a fer intel·ligible el parlament de l'orador (pp. 85-90), la discussió afecta de ple la teoria gorgiana sobre l'atracció de l'oient. No hi ha cap de dubte que Plató coneixia aquesta teoria, cf. *Gorg.* 456 b, per bé que el terme mateix de ψυχαρρωγία, que el nostre flòsof utilitza a *Phaedr.* 278 e i 279 b, no es documenta fins a Isòcrates, *Nicochl.* 49 i *Evag.* 10. També trobem a faltar referències al Pseudo-Xenofont, concretament quan es recorda l'acusació de Plató als seus conclutadans d'actuar com a nens petits (pàg. 98), i que enllaça amb la crítica de l'anònim autor de la *Constitució dels atenesos*, que rebutja la possibilitat que decideixin res aquells que no disposen de la formació precisa (Ps.-X. *Ath.* I 5-7). I hauria estat igualment escaient la comparació de les observacions fetes per Plató a les *Leis* sobre l'organització política i social (pp. 100-103) amb els fragments conservats dels tractats compostats per Crities -la *Constitució dels lacedaemonis*, per exemple-. El gènere neix a l'estela de Demòcrit, quan cap a les acaballes del segle VI l'inici del IV s'enceta el debat antropològic al món occidental. No hagués estat tampoc sobrer una minsa ullada als textos tràgics a propòsit del paper del jurament (pp. 115-116), que és motor de bon nombre d'accions dramàtiques als tres autors majors.

També ens planteja dubtes l'apreciació del pròleg de l'*Apologia* de Plató, on, més que veure un aspecte crucial del plantejament argumentatiu de Sócrates (pàg. 84), nosaltres hi veuríem un tòpic retòric; l'exemple d'Antífont, *Sobre l'assassinat d'Herodes* 1-7 és prou significatiu. El mateix autor reconeix que l'orador de l'*Apologia* no estalvia l'ús de les expressions pròpies de la retòrica (pàg. 92). D'altra banda, quan s'argumenta que als discursos d'Antífont i Lisies s'aborden temes que no es relacionen directament amb la causa (pàg. 120) potser caldria parar compte en el fet que l'edició dels textos hauria permès als oradors de modificar substancialment aquest aspecte de les seues intervencions. Aquesta molt probable manipulació ulterior salva la contradicció que els oradors recordin la impossibilitat legal de tocar qüestions alienes a l'afer en si -Antífoph VI 9, per exemple-, quan en realitat sí que ho fan.

Val també a constatar el bon ús de les fonts modernes per part de Butti, a les quals només afegiríem un breu apunt bibliogràfic. En tractar de la relació entre els primers filòsofs i les respectives societats (pp. 37-39) pot ser-li a l'autor de molta utilitat la consulta dels treballs de García Quintela sobre els pre-socràtics.¹ Hem de lamentar que l'autor no hagi tingut l'avinentesa de consultar el magnífic dossier sobre la saviesa arcaica publicat als *Quaderns Catalans de Cultura Clàssica*.²

Pel que fa als aspectes formals, el volum esdevé la demostració feaent de l'enorme potencialitat del Brasil al camp de la cultura. Només ens causa algun dubte la utilització del procediment de

¹ M.V. García Quintela, *El rey melancólico. Antropología de los fragmentos de Heráclito*, Madrid 1992; *L'Anthropogonie d'Anaximandre. Problèmes d'interprétation tournant autour de la sagesse Millétiennne Archaïque*, *Quaderni di storia* 26, 1987, 161-176; *Le Livre d'Anaximandre et la société de Milet*, *Méris, Revue d'anthropologie du monde grec ancien* 11, 1996, 2000, 37-68; *Anthropologie et colonisation chez Anaxagore (D-K 59 B 4 et son contexte historique et social)*, *Ancient Society* 31, 2001, 329-341.

² «Savis i saviesa», *Ítaca. Quaderns Catalans de Cultura Clàssica* 9-11, 1995; F. Cortina, «Pítac i la caracterització del σοφός», 9-44; J. Pòrtulas, «Epimènides de Creta i la saviesa arcaica», 45-58; B. Gomollón, «La imatge de la sabiduria en los tetrámetros de Solón», 59-67; R. Torné, «Solo i la tradició iàmbrica», 69-75; M. Reig, «Els mites de Delfos i la saviesa arcaica», 77-85; J. Carruesco, «El vell del mar, la seva filla i el savi dèlfic», 87-100; i M. Capellà, «Cleobulina de Lindos», 101-108.

transcripció dels termes grecs, on caldria, si més no, assenyalar el valor llarg d'algunes vocals: *thorýboi*, a la pàg. 98, i *askholíai*, a la pàg. 111, es correspondrien de molt a prop el primer terme i del tot el segon amb sengles nominatius de plural.

Més amunt ja hem indicat l'interès intrínsec de l'obra per als estudiosos de la literatura de l'època clàssica. Al pla estrictament filosòfic, la riquesa de la reconstrucció del diem-ne Plató integral, que a més de pensador és escriptor i ciutadà, passa també per treballs com el que ressenyem, i que són encara més benvinguts per tal com mostren el profit d'una recerca a cavall entre la filologia, la filosofia i la història. - JORDI REDONDO. *Universitat de València*.